

N:o 128.

Af Herr **Erik Nyström**: *Angående edgångs utbytande i vissa fall emot laglig försäkran.*

»Det kan icke nekas, att edsförpligtandet inom vårt land under de senare århundradena tagit en sådan utsträckning, att det visserligen af många och med skäl kan sägas innebära ett legaliseradt trots mot Herrens andra bud» — så yttrade sig vid förliden riksdag en framstående ledamot af Första Kammaren vid debatten öfver det med anledning af 1883 års Riksdags skrifvelse framlagda regeringsförslag om ändrade bestämmelser rörande ordalagen vid edgång. Förslaget föll, och dermed äfven utsigterna för den gången att få en ände på det nämnda »legaliserade trotset». Naturligt var att då detta regeringens förslag, som dock i sjelfva edens ordalag lemnade så mycket kvar, rönt sådant öde, detta måste än tyngre drabba den motion, jag vid samma riksdag vågade framlägga om bestämmande af en sådan form för laglig försäkran, som, på samma gång den saknade edens form, dock hade edens betydelse eller innebure samma ansvarspåföljd som edgång.

Äfven om regeringens förslag af Riksdagen blifvit godkänt, så hade det ändå ej räckt till att afhjälpa de missförhållanden, af hvilka min motion var framkallad. Syftet med densamma var att om möjligt få ett slut på de vidriga uppträden, som tid efter annan egrum, då man med böter och fängelse söker tvinga till eds afläggaende sådana personer, som antingen på grund af sin tro och sin uppfattning af evangelii ord vägra att svärja eller också till följd af sin förnekelse af allt heligt förklara att sådana ord som Gud och evangelium för dem sakna all betydelse och att följaktligen edgång är för dem ett tomt gyckelspel. På sådan edsvägran anfördes i en bilaga till motionen en mängd exempel, till hvilka jag nu hänvisar, då jag djerfves komma åter med samma motion. Då icke ens de lindringar, som er-

bjödös i regeringens tillmötesgående förslag, lyckades vinna Riksdagens bifall, torde detta endast göra motionens återuppståndelse så mycket mera befogad.

Det »legaliserade trots mot Herrens andra bud», som eger rum genom det öfverflödiga lagstadgade svärjandet, har ett ännu sorgligare motstycke i det gyckelspel med de heligaste ord och känslor, som eger rum, der menniskor af yttre tvång eller af hänsyn till yttre fördelar nödgas att gå ed och använda ordasätt, som de i sitt innersta ogilla. Jag upprepar de ord, jag härom begagnade i fjor: »Hvad vinner samhället på sådant? Huru går det under sådana förhållanden med aktningen för lag och rätt? Och att ett samhälle, som säger sig bekänna kristen tro, tillåter och uppmuntrar sådant missbruk af Guds namn, kan väl det vara Gud behagligt?»

Så väl från Lag-Utskottet som från enskilda medlemmar af Riksdagen invändes i fjor mot motionens syfte, att dispens från edgång skulle omintetgöra den garanti, staten eger rätt att fordra, med andra ord, att en enkel försäkran eller löfte skulle vara mindre bindande än ed. Men man må med skäl fråga: Hvad värde har den garanti, som ligger i en ed, afgifven af en person, som försäkrar att edens ord för honom betyda så mycket som noll? Jag påminner härvid om det exempel jag i fjor anförde, då en person för vägrad edgång i ett mål, som rörde 10 kronor, fick böta ända till 175 kronor och slutligen efter upprepad vägran gick eden under försäkran att den för honom ingenting betydde.

Man anmärkte vidare, att antalet af de fall af edvägran, som i motionens bilaga anfördes, var så försvinnande litet emot de tusentals fall, der man gått eden, och att det vore obilligt att begära en undantagslag för ett så obetydligt mindretal. Detta inkast, som alldeles förbiser den helgd, hvarmed rikets grundlag värnar individens samvetsfrihet, blundar också för det faktum, att nu gällande dissenterlag verkligen innehåller den bestämmelsen, att om en främmande trosbekännare tillhör ett samfund, hvars lära förbjuder edgång, så skall Kongl. Maj:t förordna huru i fråga om edgång förfaras skall — ett medgifvande, som i sjelfva verket innebär ingenting mindre än att den enskildes samvetsfrihet må i händelse af behof värnas genom undantagsbestämmelser. Också är ju allmänt bekant, att Kongl. Maj:t redan i särskilda fall lemnat dispens från edgång i och för embetes tillträdande, äfven der den edsvägrande ej tillhört dissentersamfund med sådan lära, som förbjuder ed. En professor i Upsala lär ju hafva dispenserats från den ed, som fordrades vid professurens tillträdande! Med skäl må frågas: Vore det ej bättre att man hade en för alla

dylika fall gällande förordning om dispens från ed, än att dispensens meddelande lemnas att bero på mera tillfälliga omständigheter, såsom personens anseende, gynnares rekommendationer, domarens mildhet, m. m. dylikt.?

En annan invändning är den: hvarföre kan ej den, som af samvetet känner sig hindrad att svärja, gå ut ur kyrkan och sluta sig till ett dissentersamfund för att på den vägen erhålla dispens? Svaret är lätt gifvet med en motfråga. Hvar finnes det samfund, eller hvad vore det samfund värdt, som ville upptaga till medlem en person, som kanske ej i någon annan punkt sympatiserade med detsamma utom möjligtvis just i edsfrågan? Om t. ex. en person i allt öfrigt är lutheran, men i edsfrågan tänker lika med qvåkare, så är det väl mycket begärddt, att han för den skull skall kalla sig qvåkare. Och till hvilket samfund vill man väl hänvisa dem, som öppet förklara att de hvarken tro på Gud eller ett lif efter detta?

Då alltså edsvägran kan förekomma från personer af vidt skilda kategorier, af de mest olikartade bevekelsegrunder, så är det i sanning förunderligt, huru man kan göra sig skyldig till sådan missuppfattning eller kanske rättare vanställning af förhållandena, att man, såsom en talare i Första Kammaren uttryckte sig vid frågans behandling i fjor, talar om »det baptistiska åskådningssättet, att all edgång vore synd». (Se Första Kammarens Prot. 1885, I, 14, 11.) Så vidt jag har mig bekant, finnes ej någon baptistförsamling, som hyllar eller drifver den läran, och det är alldeles icke något visst »främmande» samfunds medlemmar, min motion vill bereda lättnad; antages den, så komma fördelarne deraf både lutheraner och icke-lutheraner till godo. Att för öfrigt mina betänkligheter mot den edgång, som aftvingas t. ex. materialister och dylikt folk, delas äfven af personer, som anses högst renläriga, synes nogsam af Hernösands domkapitels den 1 Augusti 1883 afgifna utlåtande öfver edspetitionen, undertecknad af L. Landgren m. fl., der det bland annat heter: — — *Derföre må det väl kunna sättas i fråga, huruvida det är lämpligt att fordra ed af gudsförnekare och materialister* — —.

Lag-Utskottet anförde slutligen i sitt afstyrkande af min motion, att jag icke afgifvit något närmare formuleradt förslag till författning i det af mig åstundade syfte. Det var just svårigheten att finna de lämpliga ordalagen som afskräckte mig då från att våga försöket, en svårighet som också gaf sig tillkänna i de många olika förslag, hvarmed man vid senaste riksdag sökte förbättra regeringens framställning, men utan att lyckas komma till enighet. För att emellertid nu förekomma slik anmärkning, vill jag denna gång våga försöket att gifva

ett formuleradt förslag, lemnande åt andra att pröfva och gilla, förbättra eller förkasta.

I England har man, som jag i fjor påpekade, sedan mera än femtio år haft en lag, som för personer, hvilka hysa betänkligheter mot edgång, föreskrifver en form af laglig försäkran, hvilken man tillerkänner samma betydelse som en ed, i det lagen derom bestämmer att om en person, som afgifvit sådan försäkran, befinnes hafva försäkrat eller förklarat något, som strider mot sanningen, så ådrager han sig samma böter och samma straff, som gälla för mened. Denna försäkran saknar så väl hvarje ord, liktydigt med svärja eller ed, som ock hvarje hänsyftning på Gud eller ett lif efter detta. Den är helt kort och lyder så: *Jag, N. N., varande en af de s. k. quäkarne (eller hysande samma öfvertygelse som de s. k. quäkarne eller den s. k. brödraförsamlingen, allt efter omständigheterna), afgifver härmed min högtidliga, upprigtiga och sannfärdiga förklaring och försäkran*; eller som orden lyda på engelska: *»I, A. B., being one of the people called Quakers (or one of the persuasion of the people called Quakers, or of the United Brethren called Moravians, as the case may be), do solemnly, sincerely and truly declare and affirm*». (Act 3 and 4 William IV, c. 49, A. D. 1833; cfr. Act 1 and 2 Victoria, c. 77.)

Se der en laglig försäkran, som saknar edens form, men som man tillerkänner edens betydelse! Någon dylik form vore det väl ej omöjligt för oss också att komma öfverens om. I fråga om löfteseder — det slag af eder, som väl allmännast torde vara utdömdt af den allmänna meningen, och som först lär komma att gå all verdens väg, så mycket mera som sådana eders betydande aldrig stämplas som mened eller ådrager den brytande det för mened stadgade ansvar — i fråga om löfteseder kunde ju alltså för de personer, här äro i fråga, stadgas en form af försäkran, så lydande: *»Jag, N. N., afgifver härmed mitt högtidliga, upprigtiga och sannfärdiga löfte och försäkran, att o. s. v.»* — utan något tillägg af bedyrande eller åkallelse vid slutet.

Bekräftelseederna, vid hvilka man i synnerhet är mån om att bevara de ordalag, som skola skänka staten äskad garanti, torde dock, äfven de, för personerna i fråga kunna utbytas mot en försäkran af enahanda enkla lydelse, utan vidare tillägg af bedyrande eller försvärjelse.

Man invänder att den vördnad och fasa, hvarmed allmänheten af ålder lärt sig att betrakta den vanliga bekräftelseeden och som fyller den till domarebordet framträdande med en helig skräck, alldeles skall komma att saknas, i händelse en så der enkel bekräftelseform sättes i stället. Men dervid förbiser man, att om lagen för dem, som

afgifva dylik försäkran i eds ställe, bestämmer samma ansvar i händelse af löftesbrott eller lögnaktiga uppgifter, som nu är stadgad för edsbrott eller mened, så ligger just i dessa lagens ansvarsbestämmelser korrektivet mot det lättsinne, som vore frestadt att leka med allvarliga saker; och att äfven härvidlag med tidens längd en sådan enkel löftesform skall så småningom för folkmedvetandet kläda sig i den gestalt af allvar och skräck, som önskligt är.

Att den reform, jag förordar, är oskadlig, har jag försökt visa; att den är af behovet påkallad, derom vittna åter och åter förekommande fall af edsvägran och dermed följande obehag, både för den vägrande och för den nödgande, ett oefterrättighetstillstånd, der domaren ofta känner sig maktlös och rådlös.

En läkare i södra Sverige skrifer just i dessa dagar till motionären: — — »Jag har ej kunnat aflägga den nuvarande läkareeden, jag begärde att få ändra ungefär såsom Andra Kammaren i fjor bestämde, men fick ej. Såsom saken nu står, är jag utestängd från alla platser med tienstårsberäkning — — —.»

På grund af det anförda föreslår jag, att Riksdagen måtte för sin del besluta,

att för personer, som på grund af öfvertygelse vägra aflägga ed, bestämmes en form af laglig försäkran, så lydande: »Jag, N. N., afgifver härmed mitt högtidliga, upprigtiga och sannfärdiga löfte och försäkran, att o. s. v.»;

att särskildt till 17 kap. 16 § Rättegångsbalken lägges en ny punkt af följande lydelse: »Vittnen, som ej kunna förmås att aflägga ed, skola i begge delomännens eller deras ombudsmäns närvaro denna försäkran afgifva: Jag, N. N., afgifver härmed mitt högtidliga, upprigtiga och sannfärdiga löfte och försäkran, att jag skall vittna och gifva till känna allt hvad jag vet i denna sak händt och sant vara, så att jag ej uppsåtligen något förtiger, tillägger eller förändrar»;

samt att sådan försäkran tillerkännes samma helgd och ansvar, som nu tillerkännes edgång i lagstadgad form.

Stockholm den 28 Januari 1886.

Erik Nyström.